

tessenek. Legkönnyebben ezt a kérdést az ügyészégi példányok elnyerésével lehetne megoldani, ha nem lenne tudtommal újabban olyan igazságügyminiszteri rendelet, mely a felesleges ügyészégi példányokat a terület szerint illetékes egyetemi könyvtárnak küldi meg, vagyis Sopron város esetében a pécsi egyetem könyvtára kapja meg ezeket. A helyzet tehát az, hogy a soproni nyomtatványokat Budapesten avagy Pécsen lehet keresni és ha a törvény végrehajtása hiányos, akkor e helyeken sem találhatók meg, más szóval sok-sok sajtótermék vesz el végérvényesen. Azt hiszem, ez a körülmény eléggé ismeretes.

A törvényhatóságok közül talán Sopron városáé az egyedüli, amely 1920 óta reménytelen harcot vív a város területén megjelenő sajtótermékek megszerzéséért, mert ez évben fordult feliratával először a nemzetgyűléshez és bár e lépését 1936-ban megismételte a levéltárügy országos rendezésével kapcsolatban, kilátása kedvező döntésre e fontos kérdésben annál kevésbé lehet, mert visszhangot a társtörvényhatóságok részéről sem kapott. De ha egyelőre legalább maga a vidék sem fogja fel az ügy jelentőségét, ezért — mivel közérdekű kérdésről van szó — foglalkoznunk kell vele legalább e helyen, mert véleményünk szerint a törvényhatósági intézetek bekapcsolásával a kötelepéldányok beszolgáltatásának ellenőrzését lényegesen hatályosabbá lehetne tenni, és ami ezzel összefügg, a sajtótermékek elkallódását nagy mértékben csökkenthetnők.

VITÉZ HÁZI JENŐ

Az ajánlások történetéhez. MÁTÉ KÁROLY *A könyv morfológiája* című művében részletesen foglalkozik a XVI., XVII. századbeli magyar könyvek ajánlásaival (dedicatio-ival), megállapítván egyebek közt, „hogy az ajánlások létrejöttét... a nagy Gond: a nyomtatási költségek megszerzése mozdítja elő“. A szerzők az ajánlásban sokszor elárulják, hogy nem csupán a nagy úr iránt érzett tisztelet és nagyrabecsülés, hanem a tőlük kapott, vagy remélt anyagi támogatás, a könyv kiadására adott, vagy adandó pénz indította őket arra, hogy könyvüket éppen neki ajánlják.

A XVIII. században, amelyet sokáig nemzetietlen kornak nevezett az irodalomtörténet, már érdemes volt könyvet üzleti vállalkozásként kiadni s nemcsak a nagyszombati, debreceni hatalmas „irodalmi és nyomdai műintézetek“ (ahogy a XIX. században nevezték el a könyvkiadással is foglalkozó nyomdákat), hanem az egri, kassai, kolozsvári katolikus, a kolozsvári református kisebb nyomdák is saját kockázatukra bőségesen adják ki a magyar- és latinnyelvű egyházi és tudományos műveket, kalendáriumokat és tankönyveket, néha szép-irodalmi munkákat. De a XVIII. században már nemcsak a felekezeti nyomdák (amelyek sokszor soha meg nem térülhető anyagi

áldozatokat is hoztak egyes könyvek kiadására), hanem magánvállalkozások is foglalkoztak könyvkiadással, amiből nyilvánvaló, hogy ebben a században már volt olyan olvasóközönség, amelyre a magyarországi könyvkiadó bizton számíthatott.

Azonban ezek a nyomdák sem vállalkoztak minden munka kiadására s nemcsak a XVIII., hanem még a XIX. században is sűrűn találkozunk ajánlásokkal, amelyek arra mutatnak, hogy egyes könyvek megjelenését még mindig a mecénások támogatása teszi lehetővé. MAROS-VÁSÁRHELYI BABA FERENTZ *Lelei élet* c. könyvét (Francofurtum, 1722), mely CAMPEGIUS VITRINGA műve után készült fordítás, hat főnemes özvegynek, „az Isten házának kegyes lelkű dajkáinak“: Hertzeg II. Apafi Mihály özvegye, BETLEN KATA, Gróf Teleki László özvegye VAJI ANNA, Gróf Betlen János özvegye ALVINTZI ERZSÉBET, Folti Bálint özvegye JOSIKA MÁRIA, Kun István özvegye RÉDEI MÁRIA, lutzai Nemes László özvegye, BOER Mária „patronáinak“ ajánlja. — „Hertzegsegedhez, Nagyságtokhoz s Kegyelmetekhez való tiszta Szeretetemnek és méltó háládatosságomnak bizonyos Jeléül és Címeréül... a' Háládatosság' Oltárára ez igen tsekély ajándékokskámat... feltésem...“ — írja az Ajánló Levél-ben.

BÉL MÁTYÁS a *Paraditsom Kertetske* c. művet, melyet ARND JÁNOS után HUSZTI ISTVÁN 1698-ban lefordított és kiadott, 1724-ben némi javításokkal és bővítésekkel újra kiadja „Noribergában, MÓNATHI PÉT. KONR. költségével.“ Ezt az új kiadást BÉL MÁTYÁS táblabíráknak, alispánoknak, jószágigazgatóknak, városi tanácsuraknak ajánlja. (L. bővebben *Könyvtári Szemle*, 1935, 6. szám A könyvajánlások a XVIII. században c. cikkemet.)

Idősb ABATS JÁNOS, a gerendai ref. sz. eklézsia lelkipásztora 1775-ben kiadott művét „Az Istennek el-rendeléséről és a' szentek választatásáról való Tanítás“-t sógorának, DEBRETZENI KOVÁTS SÁMUEL-nek ajánlotta, mert az el-száná magában, hogy „ezen én tanításomat ki-nyomtattassa, semmit a' maga költségének nem kedvezvén“.

1801-ben jelent meg a következő mű:

Vér szeme a religiónak, 's vele járó erköltsi tudománynak, Magyarra fordította BIELEK László, kegyes oskolabéli szerzetes pap, mostanában, Nagy Károlyban az isteni ígének magyar hirdetője. Bétsben a Siket-Némák Tipográfiájában, SCHUENDER KÁROLY JÁNOS által. MDCCCI. Ennek ajánlásában már nem kerülgeti a szót a szerző, hanem megmondja magyarul, miért ajánlja könyvét pártfogójának:

„FŐ TISZTELENDŐ S NAGY MÉLTÓSÁGÚ FUCHS XAVÉR FERENTZ NYITRAI PÜSPÖK ÚRNAK, KEGYES PÁRTFOGÓ URÁNAK, ALÁZATOS AJÁNLÁSÁT TÉSZI BIELEK LÁSZLÓ A' FORDÍTÓ.“

„NAGY (!) MÉRTÓSÁGU (!) PÜSPÖK ÚR!“¹

Mostani időbenn, mikor Országunkban szerte szélllyel egyebet nem hallani, hanem ezen, füleinket felette borzasztó, szíveinket szerfelett epezstő éneket: — Nintsen pénz! — igen igen szűk időket értünk! — Már sokáig tart a' szerentsétlen Frantzia háború,! — erre is kell majd nem a' fenekéig kiüríteni az erszényt, — itt a tűz,! — amott a' víz, szörnyű nagy tsapást tett rajtunk, 's. 'a. t. — Illyen megszorúlt időbenn még is NAGYSÁGODhoz pénzért járulni, (mert a könyvnek ajánlása, ki nem tudja, hogy pénz kívánás légyen?) annál is inkább, mivel alig telt-el még egynehány Hólnapja, hogy NAGYSÁGOD amaz első fordításomat is, mellynek a Czímje ímez: — ARANYGONDOLATOK, nagy summa pénz (Közel ezer tallérba került) közre botsátani méltóztatott, ilyen felette megszorult időben mondom, pénzért még is búsítani NAGYSÁGODAT, vakmerőség volna, hogy ha erre nem ébresztene NAGYSÁGODnak ama határt nem tudó bőkezűsége főképpen az efféle munkáknak, mellyek a' mostani vásott erköltsök és vallástalan Hitelenségnek kiírtásában foglalatoskodnak, előmozdítására, 's megszorítására.

Én azonban most hoszszú életet, friss jó egészséget szívemből kívánván az Istentől NAGYSÁGODNAK, magamat, 's ezen Munkámat kegyes Atyai szárnyai alá, alázatosan ajánlván, maradok NAGYSÁGODNAK

alázatos szolgája Bielek László e' Sch. Piis.“

1761-ben megjelenik PADÁNYI BIRÓ MÁRTON prédikációinak gyűjteménye *„Ünnep-napokon, Diaetáknak alkalmatosságával egyéb jeles napokon mondatott külömb-külömbféle sok szép Prédikáziók, mellyek ki-bocsáttattak a' hiveknek lelki eledelére, és vigasztalására* M. PADÁNYI BIRÓ MÁRTON veszprémi püspök által. Nyomtatott Győrben, STREIBIG GERGELY JÁNOS által, 1761-dik Esztendőben.“

Ennek a könyvnek az egyik különlegessége, hogy a nyomdász, STREIBIG GERGELY JÁNOS ír a könyv elé előszó-félét, amelyben hat ívrét-oldalon keresztül méltatja, magasztalja a szerző érdemeit. PADÁNYI BIRÓ MÁRTON hatalmas, nagy úr volt, STREIBIG GERGELY adófizető városi polgár, iparos, kis ember s a több, mint ezerszáz-oldalas, ívrétalakú volumenhez ő írja az előszót, a méltatást, második személyben, szemtől-szembe, a nagy úrhoz intézve az elismerő szavakat: „Excellentziádnak, Méltóságodnak, Nagyságodnak, Kegyelmes Uramnak Lábaihoz borúló alább meg-nevezett leg-kisebbik Szolgája“, — így mutatkozik be az előszó első oldalán, fönt, mindjárt a megszólítás helyén. „...temérdek Virtusidnak sokaságátul környülvétettem annyira, hogy azoknak Országunkra külömb-külömbféle

¹ Idézetek nyomdatechnikai okokból átírva.

üdvösleges áradásit ki-akarván szállani, rebegő nyelvem egészszen meg-némulhatott; mindazonáltal ám bátor hallgatást szenvedgyen nyelvem, a' néma érzéketlen könyv-nyomtató eszközeim magoknak tulajdonították a' szállást." — „Hallom, ismérlem-is ugyan szép erkölcsös alázatosságodat, az Isten Fiának dicsértes, üdvösleges példáját követvén, nagyon irtózol, sőt iszonyodol minden leg-kissebb dicséretnek, és külső dicsősségnek még csak árnyékátul is;... de valamint az árnyék a' fényes napnak, avagy hódnak fényével a' testtül el-nem távozhatik; így ámbár erkölcsös mély alázatossággal... már Országunkra, Keresztény Apostoli Hazánkra ki-áradott Felséges, 's Istenes Virtusidat, erkölcsidet földözgessed, követnek még-is nyilván, mint árnyék a' testet."

Az egész előszó csupa magasztalás, barokkos hódolás, hizelgés, ami ebben a korban rendes dolog, csak az a szokatlan, hogy mindezt a könyvnyomtató mondja el, aki függő viszonyban volt a nagy úrral, megrendelőjével szemben.

A könyvnek a könyv elején való dedikálását haszontalannak és céltalannak mondja 1834-ben egy Ormós nevű szerző:

„Csekélységnek fog ugyan tetszeni, de csak elmondom, amit régen forgatok magamban, a könyvek ajánlásáról — írja. — *Fogantalan-nak látom én tudniillik és nevetségesnek a mai szerzők által a munkáik ajánlásában tartott utat.* Hiszen, vajjon mit is vastagodik általa becsületében, ahogy már megtiszteltetett? és miképpen fogja inkább elkerülni a koporsót; hogysen a hijján? miképpen még akkor is, ha a legragyogóbb elme karolná is körül, hogy magával a csillagos égbe ragadja fel, hol halál nem lakik? Hiszen az író elhunytával más adván ki művét abból azon oda teljességgel nem tartozó hálálkodásokat és orca nélkül mondott dicsérgetéseket ki merészli szagatni, és rstelli, sőt méltatlanolja is kinyomatását. Elveszti tehát a nevet a maradék szemei elől! De ami több, éltükben sem méltóztatik századik is elolvasni az ajánlásokat. Hol tehát a köszönet bennük?"

„Bezzeg különben bánnék azzal a mély belátású (régi) világ! Náluk, kik valamit írásban tettek fel, *munka közben, számtalan ízben megszólongatták, még pedig nevükön azokat, kiknek dolgozásaiikat ajánlották; szavaikat hozzájuk intézték untalan és így történék, hogy több ezer évek mulva is életben maradtak a tudomány néhai előmozdító!* Mely által nem csak az unalmas azon hanguságot kerülte el a mű, hanem annyira is beleszőtték emlékezetüket foglalatosságaiba kedveseiknek, hogy neveiket azokból képtelenség kár nélkül kiirtani, valamint a kirántott nyilnak a hus is utána szakad."

„Ormós."

(Felsőmagyarországi Minerva. 1834. Második kötet. 281—282. l.)

Horatiusra és Maecenásra céloz Ormós. A Horatius-féle „dedicatiót“ tartja foganatosnak, amely valóban halhatatlanná tette Maecenás nevét, ki egyebek közt a sabinumi birtokot adományozta a kor nagy költőjének.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

*

Hóman Bálint és Fitz József előadása a Nemzeti Múzeum közgyűlésén. December 21-én délután tartotta a Magyar Nemzeti Múzeum szokásos évi közgyűlését az Akadémia heti üléstermében. A nagyszámú s előkelő résztvevő előtt lefolyt ünnepélyes hangulatú ülésen foglalta el elnöki székét dr. HÓMAN BÁLINT m. kir. vallás- és közoktatásügyi miniszter, akit ugyanekkor nevezett ki újabb hatévi időtartamra a kormányzó úr a Magyar Nemzeti Múzeum elnökévé. HÓMAN székfoglaló elnöki megnyitójában vázolta a Nemzeti Múzeum szerepét és jelentőségét a magyar kultúrpolitikában. Utána dr. FITZ JÓZSEF, a Széchényi-Könyvtár főigazgatója nagy érdeklődéssel kísért előadásban ismertette az Országos Széchényi-Könyvtár feladatát, égető kérdéseit s legközelebbi munkatervét. A tetszéssel fogadott előadás után dr. PONGRÁCZ SÁNDOR számolt be a Természettudományi Múzeummal kapcsolatos tervekről.

(a.)

Az Országos Széchényi Könyvtár januári kiállítása a nevezetesebb külföldi és hazai közkönyvtárak propagandaeszközeiből mutatott be hét tárlónyi válogatott anyagot. Az angol, francia, belga, német, olasz és magyar könyvtárak levelezőlapjai részben a könyvtárépületeket, részben a könyvtári anyag kiemelkedőbb darabjait mutatják be. Az angol, francia és német könyvtárak színes kiállítású lapjai különösen izlésesek s bizonyonnyal sikerrel szolgálják az eléjük tűzött célt. Igen kívánatos lenne, ha a külföldi példákat követve, jövőben a hazai közkönyvtárak is minél több súlyt helyeznének az ilyen olcsó, bárki számára hozzáférhető, izléses könyvtári propagandára. Az idén különösen nagy idegenforgalomra számíthatván, nagyon is időszerű az emléktárgyként is hasznosítható könyvtári levelezőlapok és reprodukciók közrebecsátása és felrüssítése.

(a.)

Szakosztályi hírek. A könyvtári szakosztály január 29-én KÁPLÁNY GÉZA elnöklete alatt harminckét érdeklődő jelenlétében felolvasó ülést tartott az Iparművészeti Múzeum előadó termében, amelyen NYIREŐ ISTVÁN dr. napirend előtt bejelentést tett Bólyai János tudományrendszerezéséről, mely véleménye szerint a könyvtári decimális rendszerrel kapcsolatba hozható. Majd PÁLFFY MIKLÓS az amerikai könyvtárosképzésről és a chicagói könyvtárosi szakintézetéről számolt be. NYIREŐ ISTVÁN dr. pedig a debreceni egyetemi könyvtár új épületét és